

Càntir

Text: Alfons Romero i Vidal

Autor desconegut

s. XVIII

Terrissa engalbada i vidriada

28 cm d'alçada. 17,5 cm Ø màxim. 9,5 cm Ø base

Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 250.170

Fons d'Art Diputació de Girona

Un cantiret de terrissa amb una funció ben especial

TIPOLOGIA I NOMENCLATURA

La peça presentada pertany a la tipologia del càntir, és a dir, un atuell amb cos, en general, més o menys globular, amb una nansa al capdamunt, un broc per emplenar-lo i un galet, en disposició oposada, per complir la seva funció més generalitzada, que és beure aigua a galet.

L'exemplar més antic de càntir trobat a Catalunya, en contexts arqueològics de datació fiable, és de la primera meitat del segle XIV (SANTANACH I ROSAL, 1979: 55). Ara bé, pel que fa al nom utilitzat per designar-lo, ha anat canviant. A finals del segle XVII, «càntir» substitueix «cànter clos» o «cànter obert» (ROMERO, 2006: 97) i no és fins als temps contemporanis que es fa la distinció entre «cànter» i «càntir».

DATACIÓ

El protagonista d'aquest article pertany a l'obra terrissera gironina del segle XVIII, molt probablement de la segona meitat del segle. Ambdues afirmacions es poden expressar segons les nombroses troballes que s'han fet en diversos punts del nucli antic de la ciutat. Una de les més importants va ser el farciment d'unes voltes de Can Falló. La casa la va fer construir el canonge Rich, que la va posseir durant part del segle XVIII (SOLER, 1984: s/n). Com a dada complementària, si bé de cap manera determinant, cal citar que la mitja dotzena de peces datades que conec, pertanyents a aquest tipus de producció, se situen entre 1756 i 1790.

Malgrat tota la informació i proves indirectes acumulades per atribuir el tipus de terrissa policroma estudiada a Girona, encara ara hi ha corrents que són reticents a deixar de considerar un possible origen bisbalenc. El motiu és la troballa de safes i plats de característiques similars en voltes coetànies d'aquell centre terrisser. Tot i això, malgrat l'aparent semblança, hi ha alguns trets diferencials que són constants: el major pes de l'obra gironina, el tipus d'ala i de la base de les plates fondes -peça més emblemàtica de la producció esmentada (Fig. 1)- són les principals. A banda d'això, la quantitat de peces trobades a Girona és significativament superior a les que poden ser comparables trobades a la Bisbal.

FUNCIÓ

A banda de la principal funció dels càntirs, ja esmentada, n'hi havia de pensats específicament per a determinats oficis o ocasions. Aquest és el cas del càntir de pescador o de barca, amb base ampla i poca alçada per donar-li estabilitat, o el càntir de ferrer, amb dos tarots per ruixar els cercols roents de ferro acoblats a les rodes dels carros, o el càntir regador per a jardiniers i particulars. També se'n feien versions amb els brocs reforçats per a les feines de pagesia, o totalment envernissades per fer-los servir a l'hivern.

L'exemplar presentat era destinat, en canvi, a una altra funció ben diferent. Coneixem per diverses informacions (SEMPERE, 1989: 18) que en segles passats era freqüent un model de cantiret destinat a tirar l'aigua beneïda al cap del nadó en la cerimònia del bateig. Sempere ens diu: «[...] pràcticament tot centre terrisser gaudia d'un model bonic, tot ell envernissat i que denominaven càntir de bateig [...]». Segons informacions directes dels mateixos terrissers, en alguns centres el model de càntir destinat a aquesta funció es feia, a motlle, amb la forma d'una petxina, símbol de la cerimònia del bateig. D'aquesta morfologia coneixem els de Solsona i Olot, amb vernís quasi negre al manganés —també hi ha dades de producció a Barcelona—¹ i els de pisa de l'Alcora (Fig. 2, 3). El càntir podia ser de terrissa o vidre i, en aquest darrer cas, el coronament del tarot reproduïa el sexe del nadó (Fig. 4). En moltes comarques de Catalunya està documentat el costum —anomenat de formes diverses: «tirar bateig», «collir bateig», «plegar confits», «tirar batejada» (Olot)—, que consistia a llençar llepolies des del balcó i, finalment, el càntir que havia servit per portar l'aigua de batejar a casa.²

Hi ha força característiques del càntir estudiat que coincideixen amb la possibilitat que es tracti d'un càntir de bateig: la capacitat reduïda, el fet de ser totalment envernissat i molt decorat i, sobretot, les al·legories religioses que ostenta: «Maria Regina Celi» i «Jesus Maria Joseph» (Fig. 5). Ara bé, cal fer atenció a un altre ritu també molt estès antigament a Catalunya. Era el d'anar a recollir aigua beneïda a l'església amb un cantiret per dur-la a casa i omplir les beneïteres que es penjaven al capsal del llit, beneir les cambres dels malalts o bé espargir-la pels racons de la casa, estables i corrals per foragitar el diable i els mals esperits (AMADES, 1982: 823). Aquesta pràctica era típica del Dissabte de Glòria o quan es beneïen les fonts. A la Terra Alta es guardava l'aigua beneïda durant tot l'any per si en feia falta més, però hi ha cites sobre aquesta pràctica a moltes poblacions catalanes, així

Fig. 1. Plata fonda de Girona del segle XVIII. Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 130.603.

Fig. 2. Càntir de bateig en forma de petxina amb vernís al manganès. Tipus Olot.

Fig. 3. Càntir de bateig de pisa. L'Alcora, 1858-1895 (datat segons exemplar existent en el Museu Provincial de Castelló).

Fig. 4. Càntir de bateig per a una nena. Vidre bufat, segle XVIII-XIX.

Fig. 5. Inscripcions marianes sobre rètols excisos. Càntir (Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 250.170).

com a Mallorca. Tot plegat ens fa pensar en el «càntir per l'aigua beneïta», esmentat a Avinyó, Barcelona, Esparreguera i Mataró (ROSAL, 2016: s/n), i que no hauria de tenir, necessàriament, una relació directa amb la cerimònia del bateig.

CONCLUSIÓ

Per les seves particularitats i inscripcions de caràcter religiós, hi ha moltes probabilitats que el càntir estudiat sigui un càntir gironí del segle XVIII dels documentats com a càntirs de bateig o bé càntir per a l'aigua beneïta. Tots dos estaven destinats a contenir aquest sagrat element, però s'utilitzaven en ritus i moments diferents.

1. Al catàleg dels terrissers Fita de Barcelona, corresponent a l'any 1883, s'esmenta: «Un càntir amb el cos en forma de petxina dels anomenats d'Olot». Aquesta producció sembla que ja va desaparèixer poc després de la mort d'en Antoni Fita. Activitat industrial al càrrec de la fàbrica: 1848-1864. DE LA FUENTE, Vicente. Del taller a la fàbrica. Les ceràmiques Fita, 1803-1890. *Butlletí Informatiu de ceràmica*, núm. 119-120.(2019), p.126.

2. CARRERA I ESCUDÉ, Manel. <http://www.festes.org/articles.php?id=1172>.

Bibliografia

AMADES, Joan (1982). *Costumari català. El curs de l'any*. Volum II. Salvat Ed. i Edicions 62. Barcelona.

ROMERO VIDAL, Alfons (2006). «L'obra ollera i gerrera barcelonina (1404-1864). Ús i evolució de certes formes ceràmiques més representatives». *Butlletí Informatiu de Ceràmica*, 88-91, p. 56-122.

ROSAL I SAGALÉS, Joan (2016). Índex analític d'esments sobre ceràmica catalana a les fonts escrites (publicació digital). Associació Catalana de Ceràmica. <http://www.acatceramica.com/CA/11/Publicacions>.

SANTANACH, J. I ROSAL, J. (1979). «Terrissa procedent de voltes del presbiteri de l'església del Pi de Barcelona». *Butlletí Informatiu de Ceràmica*, núm. 67, p. 53-65.

SEMPERE FERRÁNDIZ, E. (1989). *El llibre dels càntirs*. II Volum. Edicions de Nou Art Thor. Barcelona.

SOLER MASFERRER, N. (1984). *La terrissa de la ciutat de Girona*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Diputació de Girona i Bisbat de Girona.